

Анастасія Олександрівна **ГЛОБА**

студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4351-5042>

e-mail: anastasiia.hloba.ua@gmail.com

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ РІВНОСТІ ТА ЗМАГАЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: МОЖЛИВІСТЬ ЇХ ВИРІШЕННЯ ЧЕРЕЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИВАТНОГО ДЕТЕКТИВА В УКРАЇНІ

Досліджено правову природу принципів рівності та змагальності у кримінальному процесі, їх співвідношення. З'ясовано проблеми їх реалізації на рівні Кримінального процесуального кодексу. Досліджено можливість вирішення цих проблем шляхом запровадження інституту приватного детектива в Україні. Проаналізовано Проект Закону «Про приватну детективну діяльність» з метою з'ясування його недоліків та перешкод у забезпеченні цим інститутом позитивного впливу на реалізацію принципів рівності та змагальності у кримінальному процесі. Для цього здійснено порівняння його положень із відповідними положеннями законодавства США, Франції, Великої Британії з метою пошуку шляхів удосконалення законопроекту та запропоновано відповідні зміни до нього.

Ключові слова: рівність, змагальність, кримінальний процес, приватний детектив, приватна детективна діяльність, досудове розслідування, збирання доказів, принципи кримінального процесу

ВСТУП

У наш час нагальним стало питання запровадження інституту приватного детектива в Україні. Свідченням цього є неодноразові спроби Верховної Ради України прийняти відповідний закон. Нарешті, 17 лютого 2021 р. був прийнятий у першому читанні Проект Закону «Про приватну детективну діяльність», проте, як зазначають науковці, у поточній редакції він містить велику кількість недоліків. Водночас в Україні залишається невирішеною проблема відповідності положень Кримінального процесуального кодексу (КПК) принципам рівності та змагальності у кримінальному процесі. Вчені неодноразово досліджували це питання і пропонували способи їх вирішення, проте відповідні зміни досі не впроваджені. Таке вирішення є необхідним для забезпечення дотримання прав людини, тому доцільним є розгляд можливості розв'язання проблем, що пов'язані з реалізацією принципів рівності та змагальності через запровадження інституту приватного детектива в Україні. Для цього необхідно також встановити, в якій формі необхідно запровадити такий інститут та які недоліки існуючого законопроекту слід усунути, щоб забезпечити його позитивний вплив на забезпечення рівності та дотримання змагальності у кримінальному процесі.

Зазначеній темі присвячували свої праці В.В. Городовенко, О.І. Коровайко, М.А. Костенко, О.Г. Яновська, К.Л. Бугайчук, М.М. Мотуз, О.Ю. Чердниченко, В.О. Черков, П.О. Попов, О.Ю. Чорний, проте у жодній з цих робіт не робилося дослідження можливості позитивного впливу інституту приватного детектива на реалізацію принципів рівності та змагальності у кримінальному процесі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу роботи складають нормативно-правові акти України, міжнародні нормативно-правові акти, законодавство інших країн, наукові праці, наукові матеріали періодичних видань, ресурси Internet. У ході дослідження застосовуються методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

МЕТА статті – дослідження правової природи принципів рівності у кримінальному процесі та змагальності сторін у кримінальному процесі, їх співвідношення, проблеми реалізації, а також можливості вирішення проблем реалізації цих принципів шляхом запровадження інституту приватного детектива в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

У чинній редакції КПК закріплено принципи рівності та змагальності учасників кримінального процесу, що тісно взаємопов'язані між собою. Так, принцип рівності визначений у ст. 10 КПК, в якій зміст цього принципу розкривається через наступні формулювання: «не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених цим Кодексом, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками [2]». Цей принцип також закріплений у ст. 24 Конституції України та у низці міжнародних нормативно-правових актів: Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Бангалорських принципах поведінки суддів, Кодексі суддівської етики [4, с. 22-25].

Проте, як часто зауважують в українській науковій доктрині, застосування цього принципу не обмежується лише нормативним приписом статті в законі. Воно «пронизує» усі положення кримінального процесуального законодавства, оскільки останнє не повинно суперечити правовому змісту цього засадничого критерію. Це підтверджується положенням ст. 7 КПК, в якій встановлюється загальне правило: «зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження [2]». Положення ст. 10 КПК не повністю розкривають ознаки цього принципу, через що у правовій доктрині неодноразово робились спроби найбільш повно описати зміст цього правового явища.

На нашу думку, одним із найбільш повних визначень характеристик засади рівності у кримінальному процесі, є визначення, запропоноване В.В. Городовенком. Науковець визначає, що зміст цього принципу розкривається в таких елементах: а) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак; б) рівність процесуальних прав відносно доведення своєї правової позиції перед судом, а також рівність обов'язків, які випливають із процесуального законодавства; в) застосування судом матеріального і процесуального закону однаково для всіх, незалежно від правового і соціального статусу особи, фактичних і юридичних обставин справи; г) існування єдиної для всіх судової системи, яка передбачає можливість розгляду справи по суті, а також оскарження рішення у справі у вищих судах [5, с. 182, с. 185-186].

Такий підхід підтримує О.І. Коровайко, вбачаючи структуру засади рівності у кримінальному процесі такою: матеріальне підґрунтя – однакова для всіх підпорядкованість закону і суду, процесуальна реалізація – рівні правові можливості участі у відстоюванні своїх прав, свобод та законних інтересів, забезпечувальна основа – заборона дискримінації та надання додаткового захисту окремим категоріям осіб. Відповідно її зміст будуть утворювати такі аспекти: а) рівність усіх учасників кримінального провадження перед законом і судом у процесі застосування матеріального і процесуального закону; б) рівність процесуальних прав і свобод, а також обов'язків учасників кримінального провадження; в) заборона привілеїв чи обмежень прав, свобод учасників кримінального провадження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак; г) позитивна дискримінація окремих категорій учасників кримінального провадження (неповнолітні, іноземці тощо), що фактично ставить їх у суттєво менш несприятливе становище порівняно з іншими учасниками [6]. Така наукова позиція кореспондується з відповідною практикою ЄСПЛ (справи «Домбо Бехеер проти Нідерландов», «Надточій проти України»), в якій вказано, що принцип рівності сторін (принцип процесуальної рівності прав сторін) – один зі складників ширшої концепції справедливого судового розгляду – передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону (справу), включаючи докази, в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище порівняно з опонентом [7; 8].

У зв'язку з цим підкреслено, що принцип рівності учасників судового процесу у кримінальному провадженні є необхідним складником гарантії особи – права на справедливий судовий розгляд будь-якої справи, адже провадження у справі може бути насправді справедливим, коли протилежні сторони перебувають в однаковій ситуації [9, с. 296]. Зазначена позиція превалює у вітчизняній правовій думці та впливає зі змісту міжнародно-правових актів. Висловлюється вона і Конституційним Судом України. Так, у своїх рішеннях (№ 9-рп/2012 від 12.04.2012 та № 11-рп/2012 від

25.04.2012) ним із приводу реалізації засади рівності перед законом і судом вказано, що її треба розуміти так, що кожен має гарантовані державою рівні права на захист прав і свобод у судовому порядку та на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку у судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій; це також передбачає єдиний правовий режим, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав, де сторони повинні мати рівні процесуальні можливості відновлення вказаних прав і свобод [5; 10]. Проте, чи мають сторони рівні процесуальні можливості у кримінальному процесі України? Відповіді на це питання залежить чи повною мірою реалізовано принципи рівності учасників процесу в українському кримінальному процесуальному законодавстві.

Принцип змагальності передбачений у ст. 22 КПК, ч. 1 якої визначає це поняття як самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом [2]. Водночас у ч. 2 цієї статті однією з ознак цього принципу визначено наявність рівних прав у сторін кримінального процесу на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом [2]. Як було вже зазначено раніше, рівність процесуальних прав і свобод, а також обов'язків учасників кримінального провадження є складовою принципу рівності. Виходить, що реалізація принципу змагальності неможлива без попереднього забезпечення принципу рівності, з чого можна зробити висновок про нерозривний взаємозв'язок цих засад кримінального процесу.

З цього питання науковець М.А. Костенко зазначає, що рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом знаходиться у нерозривному зв'язку із рівними правами учасників кримінального судочинства, які, зі свого боку, є змістом змагальності у кримінальному провадженні. Варто звернути увагу, що взаємозв'язок між цими двома засадами найтісніший. О.Г. Яновська, визначаючи структуру засади змагальності, дає нам можливість точніше зрозуміти її сутність. Так, на думку автора, у структурі принципу змагальності доцільно виокремлювати лише два основних елементи: 1) наявність сторін; 2) активність сторін [11, с. 344]. Продовжуючи, автор наголошує, що рівноправність сторін повинна передбачати не тільки рівні можливості представити свої права, а й те, що ні одна зі сторін не повинна мати жодних істотних переваг порівняно з другою стороною. Проте рівність прав сторін не може означати їх однаковості [11, с. 346]. Отже, відсутність переваг у однієї сторони відносно іншої є реалізацією засади рівності поряд із засадою змагальності [12].

Нерозривний зв'язок, що існує між цими засадами прослідковується в їх реалізації на всіх стадіях кримінального провадження. Не є винятком і стадія досудового розслідування, під час проведення якої забезпечення реалізації цих принципів в їх взаємодії є проблемним, про що неодноразово зазначали українські вчені-правники. Так, ними обґрунтовано стверджується, що, по-перше, незважаючи на закріплену рівність прав сторін на збирання та подання до суду речей, документів,

інших доказів, сторона захисту й далі фактично позбавлена рівної можливості стосовно збирання та подання доказів. Відповідно до ст. 93 КПК України, захисник може лише ініціювати перед слідчим, прокурором, слідчим суддею проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій з метою одержання сприятливої для захисту доказової інформації.

По-друге, закріплене у ч. 3 ст. 93 КПК України право сторони захисту збирати докази шляхом витребування та отримання від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок тощо у більшості випадків його реалізації належним чином не забезпечене примусом виконання [13].

По-третє, перевага сторони обвинувачення перед стороною захисту виражається і в тому, що остання також частково позбавлена права здійснювати допит свідка і в досудовому розслідуванні. За загальним правилом, допит свідка під час досудового розслідування може здійснювати лише сторона обвинувачення, і лише у виняткових випадках допускається допит свідка іншою стороною кримінального провадження в ході досудового розслідування у судовому засіданні після звернення з клопотанням до слідчого судді про проведення такого допиту (ст. 225 КПК України). Водночас сторона захисту наділена правом отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їхньою згодою лише пояснення, які відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК не є джерелом доказів. Крім того, таке право є умовним, адже залежить від волі опитуваних осіб й на відміну від аналогічного права сторони обвинувачення нічим не гарантується [14; 15].

Наявність таких положень у КПК, що не надають можливості стороні захисту самостійно здійснювати певні слідчі дії, з одного боку, зумовлена суспільною необхідністю, адже на практиці сторона захисту зацікавлена, крім пошуку підтвердження обставин, що виправдовують особу чи пом'якшують її відповідальність, але також й у знищенні доказів, що підтверджують обставини вчинення кримінального правопорушення. Враховуючи те, що на відміну від органу досудового розслідування, сторона захисту не може перебувати під жорстким контролем правоохоронних органів держави, зловживання доступом до самостійного здійснення певних слідчих дій у поєднанні з презумпцією невинуватості, може сильно ускладнити процес доказування винуватості особи, що може призвести до ще більш високого рівня безкарності у країні. Проте допоки в органів державної влади буде «монополія» на здійснення слідчих дій, що закріплена у ст. 38 КПК, разом із обмеженим інструментарієм збиранням доказів, що є у сторони захисту, – проблеми, визначені вище, навряд чи будуть повністю вирішені.

Оскільки вирішення цих проблем шляхом надання стороні захисту усіх процесуальних прав, що належать органу досудового розслідування, є складним завданням через високий ризик зловживання цими правами стороною захисту в поєднанні з неможливістю ефективного вживання запобіжних заходів для їх недопущення, необхідним є пошук іншого шляху вирішення цієї ситуації. Одним зі шляхів вирішення

цього питання доцільно розглянути запровадження інституту приватних детективів в Україні як це є у багатьох інших країнах світу. Зокрема, у таких країнах, як США, Франція та Італія приватним детективам надається можливість здійснювати розслідування у кримінальній сфері (збір інформації та доказів у рамках захисту особи у кримінальному провадженні).

Верховна Рада України здійснювала неодноразові спроби впровадження інституту приватного детектива. Так, 17 лютого 2021 р. у першому читанні прийнято Законопроект «Про приватну детективну діяльність», покликаний врегулювати питання діяльності приватних детективів в Україні та їх правовий статус. Цікаво, що цей законопроект не містить визначення поняття «приватний детектив», що, на нашу думку, є його недоліком. Натомість у ст. 1 Законопроекту визначено поняття «приватна детективна діяльність», яке визначається як незалежна професійна діяльність приватного детектива або діяльність детективного агентства з надання замовникам приватних детективних послуг з метою забезпечення захисту їх прав та законних інтересів на платній договірній основі в порядку, визначеному цим Законом [1]. Таке визначення не є зрозумілим без системного аналізу інших норм Законопроекту, оскільки містить поняття, зміст яких розкривається в інших нормах цього акту. Таким поняттям є «приватні детективні послуги». Проте, якщо проаналізувати зміст ст. 13 Законопроекту, що закріплює перелік видів детективних послуг, можна зробити висновки про те, що лише декілька таких видів детективних послуг можуть бути використані у порядку здійснення кримінального процесу. Це збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному судочинстві, що передбачене п. 1 ч. 1 ст. 13 Законопроекту. Замовником цього виду послуг може бути лише сторона відповідного провадження. Також цим Законом передбачено у п. 6 ч. 1 ст. 13 передбачена можливість здійснення приватним детективом розшуку зниклого (втраченого або викраденого) майна, предметів і тварин [1]. Виходить, що цим законопроектом пропонується залучити приватного детектива до збирання доказів у кримінальному процесі та до пошуку викрадених речей. Такий набір повноважень є досить типовим для світової практики.

Так, законодавство США дозволяє приватним детективам збирати інформацію про злочини або погрози стосовно уряду США й окремих штатів, а також проводити пошук свідків і збирати докази для правоохоронних і судових органів [16; 17; 19]. З одного боку, вітчизняний законодавець у Законопроекті не передбачає можливості пошуку свідків для кримінального провадження, що дещо звужує повноваження приватного детектива у кримінальному процесі, а з іншого – якщо розширювально тлумачити зміст положення п. 1 ст. 13 Законопроекту, то можна дійти висновку, що така діяльність охоплюється його змістом. Проте для ясності закону не зайвим було б прямо передбачити можливість приватним детективам здійснювати пошук свідків у кримінальному провадженні, тому вважаємо відсутність такого уточнення вадою цього акту. Майже ідентично до положень цього Законопроекту рівень участі приватних детективів у кримінальному процесі

встановлює Франція, яка визначає що приватний детектив може здійснювати збір інформації в інтересах клієнта у кримінальних справах [18; 19].

Слід зазначити, що Законопроект не визначає приватного детектива як окремого учасника кримінального процесу. По суті роль приватного детектива, що закладена в цьому акті, полягає в допомозі клієнтові у зборі доказів на його користь з використанням відповідного інструментарію в межах тих процесуальних прав, що надані клієнтові як стороні кримінального процесу. Така ситуація наявна і в інших країнах, де такий інститут уже давно функціонує. Можна сказати, що в цьому полягає правова природа цього інституту. Тому неможливо інституту приватного детектива створити своєрідне приватне «слідство», що повністю зруйнує «монополію» державної влади на здійснення досудового розслідування. Проте є особливості, що роблять можливим застосування цього інституту для покращення ситуації з рівністю та змагальністю сторін у кримінальному процесі. Такі особливості полягають у наявності у приватного детектива особливого інструментарію повноважень, які дозволяють йому реалізувати певні способи збирання доказів у справі в інтересах клієнта, які клієнт не зможе здійснити самостійно чи через свого захисника (адвоката).

Наприклад, у Великій Британії приватний детектив має дуже широкий спектр повноважень, серед яких: доступ до криміналістичної лабораторії поліції Лондона; право доступу до центрального національного поліцейського комп'ютера, за допомогою якого щоденно видається до 120 тис. довідок за запитом про правопорушників. Крім того, приватний детектив водночас може легко, не порушуючи закону, отримати відомості відносно підданих країни. Наприклад, є термінали, через які на цілком законних підставах можна отримати доступ щонайменше до 100 баз даних, зокрема й до комп'ютеризованого довідника компанії British Telecom, а також до повного поіменного списку британських виборців і судових дос'є [19].

Законопроект також визначає певні повноваження за приватним детективом у ст. 15, проте, якщо провести аналіз цих положень, можна констатувати, що більшість прав приватного детектива є дуже обмеженими в їх застосуванні, оскільки надають можливість їх проведення лише за згодою осіб, права яких зачіпають такі повноваження. Наприклад, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 15 Законопроекту приватний детектив має право проводити огляд та вивчення матеріалів, предметів, документів за згодою їх власників або законних користувачів [1]. Так, згода не потрібна лише у тих випадках, коли таке право по суті є у кожного, а не лише у приватного детектива, тобто таке право не є спеціальним. Мова йде про право проводити зовнішній огляд територій, споруд, приміщень, інших об'єктів, доступ до яких не обмежений [1] (п. 3 ч. 1 ст. 15), право здійснювати спостереження на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті з метою отримання необхідної інформації [1] (п. 7 ч. 1 ст. 15) тощо. З чого можна зробити висновок, про недостатність надання Законопроектом повноважень для ефективного функціонування такого інституту у кримінальному процесі. Про це також зазначає науковець Ярослав Сербін: зважаючи на такий «тісний» перелік

повноважень приватного детектива, незрозуміло, в чому ж відповідно до законопроекту полягає специфіка детективної діяльності [20]. Цей же науковець вказує на ще одну ваду Законопроекту, яка полягає в тому, що правовий статус інформації, зібраний детективом, у кримінальному процесі не врегульовано, а відповідні зміни з його врегулювання Законопроектом не запропоновано. Тому використати таку інформацію, зібрану приватним детективом у разі прийняття закону, для сторони у кримінальному процесі буде складно. Тому ми підтримуємо пропозицію науковця відносно внесення відповідних змін до КПК у разі прийняття Законопроекту.

На нашу думку, єдиним спеціальним повноваженням приватного детектива, що запропоноване Законопроектом, є механізм запиту приватного детектива, що визначений у п. 1 ч. 1 ст. 15 Законопроекту. Так, приватний детектив має право звертатися із запитом до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб [1]. Проте потенційна ефективність цього механізму нівелюється тим, що цим Законопроектом не передбачено строк, в межах якого має бути надіслана відповідь на такий запит, а також відсутня відповідальність за його порушення. Враховуючи те, що у кримінальному процесі дуже важливим є оперативність у збиранні доказів, відсутність такого регулювання робить це право приватного детектива неефективним.

Тому пропонуємо внести відповідні зміни для встановлення строку відповіді на звернення, а також передбачити відповідальність за його порушення. Також вважаємо за доцільне врахувати досвід Великої Британії і надати приватним детективам доступ до окремих закритих державних реєстрів України без можливості внесення змін до них. Це спростить можливість отримання стороною захисту доказів і покращить ситуацію з дотриманням принципу рівності у кримінальному процесі, оскільки так сторона кримінального процесу отримає можливість через приватного детектива отримати відомості виправдувального характеру без участі органів досудового розслідування, що, враховуючи їх тісний зв'язок зі стороною обвинувачення – прокурором, не є зацікавленими у їх наданні.

Наявність особливого інструментарію повноважень інституту приватного детектива відносно інших робить доцільним саме існування такого інституту, оскільки, в іншому разі, в такому інституті у кримінальному процесі не буде потреби, оскільки адвокат як захисник зможе виконати ті ж дії стосовно збирання доказів самостійно. На жаль, Законопроект не надає таких повноважень, що створює ситуацію, коли адвокат не лише може виконати всі дії без участі приватного детектива, а зробити це ефективніше, оскільки має набагато ефективніший інструментарій. Наприклад, адвокат може здійснити адвокатський запит, передбачений ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», на який відповідно до ч. 2 цієї статті відповідний суб'єкт запиту має надіслати відповідь не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту [3].

У разі ненадання ширших повноважень приватним детективам запровадження такого інституту взагалі виглядає недоцільним, проте навіть якщо перед-

бачити такі повноваження, то чи не доцільніше було б їх надати захисникам, замість того, щоб створювати новий окремий інститут? Це питання залишається дискусійним. На користь запровадження інституту приватного детектива свідчить можливість здійснення контролю у використанні детективами своїх прав з метою запобігання їх зловживанню, чого не можна здійснити тією ж мірою через наявність у захисників адвокатської незалежності, що ускладнює такий контроль. Так, Законопроект пропонується ліцензування такої діяльності шляхом видачі свідоцтва про право на зайняття приватною детективною діяльністю Уповноваженим органом та здійснення останнім контролю за такою діяльністю. З огляду на цю особливість приватних детективів, їм можна надати набагато ширший спектр повноважень для збирання доказів, ніж це можна зробити відносно захисників.

Із зазначеного вище можна зробити висновок, що Законопроект у поточній редакції ніяк не покращить ситуацію з рівністю та змагальністю у кримінальному судочинстві, оскільки він не визначає особливих повноважень приватного детектива. Проте у разі надання таких повноважень, що були запропоновані нами, ситуація з реалізацією принципів рівності та змагальності у кримінальному процесі може покращитися. Так, надання приватним детективам доступу до закритих державних реєстрів України частково зменшить «монополію» органів досудового розслідування та інших органів державної влади щодо доступу до інформації, що міститься у таких реєстрах. Так, це вплине на швидкість збирання інформації та її якість стороною захисту у разі її звернення до приватного детектива. Водночас слідчий чи інша особа, що «тримає» інформацію у реєстрі не зможе завадити у збиранні відповідних «виправдувальних» доказів з цих джерел. Водночас контролюючий орган зможе набагато швидше запобігти зловживанню приватним детективом цим правом, ніж це можна зробити у разі надання таких прав захиснику. Також у разі створення такого інституту доцільно розглянути надання інших особливих прав приватному детективу, які допоможуть йому ефективно збирати докази на користь свого клієнта. Це є можливим через більшу гнучкість регламентування правового статусу приватного детектива порівняно із захисником, що впливає з тієї ж можливості забезпечення відповід-

ного рівня контролю за дотриманням прав інших осіб детективом у разі надання йому більш широких повноважень.

ВИСНОВКИ

В Україні діє принцип змагальності сторін у кримінальному процесі, реалізація якого неможлива без забезпечення рівності учасників кримінального процесу. Становище українського кримінального процесуального законодавства відносно дотримання цих принципів не є задовільним, оскільки сторона захисту має менше можливостей зі збирання доказів ніж сторона обвинувачення, представлена органами державної влади. Для покращення ситуації з дотриманням принципів рівності й змагальності доцільно розглянути запровадження інституту приватного детектива в Україні. Для цього необхідно передбачити на рівні закону відповідні повноваження приватного детектива для того, щоб цей інститут дійсно покращив ситуацію з дотриманням зазначених принципів.

На жаль, останній Проект Закону «Про приватну детективну діяльність» не надає приватному детективу необхідного обсягу прав. Для виправлення цієї ситуації пропонуємо запозичити досвід Великої Британії, яка надає приватним детективам доступ до поліцейських та державних баз даних. Це допоможе більш ефективно стороні захисту збирати «виправдувальні» докази, що містяться в державних реєстрах без посередництва державних органів, чим покращить становище цього учасника кримінального процесу, і, як наслідок, наблизить українське кримінальне процесуальне законодавство до процесуальної рівності. Крім цього, законопроект містить дуже багато недоліків, які необхідно виправити, серед яких: відсутність визначення поняття приватний детектив; відсутність визначення строку відповіді на запит приватного детектива; невизначеність процесуального статусу зібраних приватним детективом доказів у кримінальному процесі; невизначеність можливості пошуку і залучення свідків у кримінальному процесі, як це є в США, тощо. Всі ці питання потребують правового вирішення, інакше цей правовий інститут не зможе функціонувати в Україні ефективно, і, як наслідок, не зможе покращити становище з дотриманням принципів рівності та змагальності в кримінальному процесі України.

Список використаних джерел

1. Проект Закону «Про приватну детективну діяльність». Верховна Рада України. 2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051
2. Кримінальний процесуальний кодекс України в редакції від 04.10.2021. Верховна Рада України. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n696>
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у редакції від 16.07.2021. Верховна Рада України. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
4. Костенко М.А. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як міжнародний стандарт прав людини. *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 20–26.
5. Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1. С. 178–186.
6. Коровайко О. Проблеми регламентації засади рівності перед законом і судом у кримінальному процесі України. *Підприємництво, Господарство і Право*. 2016. №12. С. 238–243.
7. Домбо Бехеер против Нидерландов (14448/88): Рішення Європейського суду з прав людини від 27 жовтня 1993 року. URL: http://eurcort.eu/uploads/ECHR_Dombo_Beheer_B_V_v_the_Netherlands_27_10_1993.pdf
8. Надточій проти України (Заява № 7460/03): Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 15.05.2008. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_404
9. Мединська Л.В. Окремі питання забезпечення рівності прав сторін у кримінальних справах. *Актуальні проблеми*

держави і права. 2012. Вип. 64. С. 454–561.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111-13 Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України: Конституційний Суд; Рішення від 25.04.2012 № 11-рп/2012. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12>

11. Яновська О.Г. Зміст засади змагальності та правові умови її реалізації в кримінальному провадженні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 343-349.

12. Костенко М.А. Рівність перед законом і судом серед інших засад кримінального провадження. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 1. С. 119–124.

13. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка та ін. К.: Юстиніан, 2012. 1224 с.

14. Шыба І.О. Принцип змагальності за КПК України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 19 (2'2013). С. 1–6.

15. Дяков В. Проблеми реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі. *Підприємництво, Господарство і Право*. 2016. № 8. С. 169–174.

16. Чорний О.Ю. Міжнародний досвід взаємодії держави та недержавних органів забезпечення безпеки суб'єктів господарювання та його застосування в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2012. Вип. 125. [13] с. URL: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/46.pdf

17. A State by State Guide on How to Become a Private Investigator. URL: <http://privateinvestigatoredu.org>

18. Investigatore privato (ordinamento italiano). *Wikipedia*. URL: [https://it.wikipedia.org/wiki/Investigatore_privato_\(ordinamento_italiano\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Investigatore_privato_(ordinamento_italiano))

19. Бугайчук К.Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз. *Право і безпека*. 2016. №1. С. 7–13.

20. Сербін Я. Приватні детективи в Україні. Елементарно, Ватсон? Насправді ні. Асоціація правників України. 2021. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8318/print/>

References

1. Draft Law "On Private Detective Activity". *Verkhovna Rada of Ukraine*. 2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051 (in Ukrainian).

2. Criminal Procedure Code of Ukraine as amended on 04.10.2021. *Verkhovna Rada of Ukraine*. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n696> (in Ukrainian).

3. Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" as amended on 16.07.2021. *Verkhovna Rada of Ukraine*. 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (in Ukrainian).

4. Kostenko M.A. Equality of all participants in the trial before the law and the court as an international human rights standard. *Law and society*. 2014. № 4. pp. 20–26. (in Ukrainian).

5. Horodovenko V. The principle of equality of citizens before the law and the court. *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*. 2012. № 1. pp. 178–186. (in Ukrainian)

6. Korovaiko O. Problems of regulation of the principle of equality before the law and the court in the criminal process of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2016. №12. pp. 238–243. (in Ukrainian)

7. *Dombo Beheer vs. The Netherlands* (14448/88): Judgment of the European Court of Human Rights of 27 October 1993. URL: http://european-court.eu/uploads/ECHR_Dombo_Beheer_B_V_v_the_Netherlands_27_10_1993.pdf (in Russian).

8. *Nadtochii vs. Ukraine* (Application № 7460/03): European Court of Human Rights, International Courts; Decision, Case of 15.05.2008. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_404 (in Ukrainian).

9. Medinska L.V. Some issues of ensuring equality of rights of the parties in criminal cases. *Current issues of state and law*. 2012. Issue 64. pp. 454–561. (in Ukrainian).

10. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional appeal of citizen Shapovalov Oleksii Leonidovich. Constitutional Court; Decision of 25.04.2012 № 11-rp/2012. Official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12> (in Ukrainian).

11. Yanovska O.H. The content of the principle of adversarial proceedings and the legal conditions of its implementation in criminal proceedings. *State and law. Legal and political sciences*. 2013. Issue 59. pp. 343-349. (in Ukrainian).

12. Kostenko M.A. Equality before the law and the court among other principles of criminal proceedings. *Historical and legal journal*. 2015. №1. pp. 119–124. (in Ukrainian).

13. Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and practical commentary / ed. B.H. Honcharenko, et.al. Kyiv: Yustinian, 2012. 1224 p. (in Ukrainian).

14. Shyba I.O. The principle of competition under the CCP of Ukraine. *Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine*. 2013. № 19. pp. 1–6. (in Ukrainian).

15. Diakov V. Problems of realization of the principle of adversarial proceedings in criminal proceedings. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2016. № 8. pp. 169–174. (in Ukrainian).

16. Chornyi O.Yu. International experience of interaction between the state and non-governmental bodies for ensuring the security of economic entities and its application in Ukraine. *Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture*. 2012. Issue 125: [13] p. URL: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/46.pdf (in Ukrainian).

17. A State by State Guide on How to Become a Private Investigator. URL: <http://privateinvestigatoredu.org>

18. Investigatore privato (ordinamento italiano). *Wikipedia*. URL: [https://it.wikipedia.org/wiki/Investigatore_privato_\(ordinamento_italiano\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Investigatore_privato_(ordinamento_italiano))

19. Buhaichuk K.L. Institute of Private Detectives Abroad: Comparative Legal Analysis. *Law and security*. 2016. №1. pp. 7–13. (in Ukrainian).

20. Serbin J. Private detectives in Ukraine. Basically, Watson? Not really. Ukrainian Bar Association. 2021. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8318/print/> (in Ukrainian).

Anastasiia HLOBA

student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4351-5042>

e-mail: anastasiia.hloba.ua@gmail.com

PROBLEMS OF REALIZATION OF THE PRINCIPLES OF EQUALITY AND COMPETITIVENESS IN THE CRIMINAL PROCESS: POSSIBILITY OF THEIR SOLUTION BY IMPLEMENTATION OF THE PRIVATE DETECTIVE INSTITUTE IN UKRAINE

Introduction. The work considers the problem of implementation of private detective institute in the context of realization of the principles of equality and competitiveness in the criminal process. At present the relevancy of this institute is proved by numerous attempts of the Verkhovna Rada of Ukraine to adopt a relevant law. As scientists note, the current version of Draft Law contains a large number of shortcomings. At the same time, in Ukraine the problem of compliance of the provisions of the Code of the Criminal Process with the principles of equality and competitiveness in criminal proceedings remains controversial. Scientists have repeatedly studied this issue and suggested ways to solve them, but the corresponding changes have not yet been implemented. Such a solution is necessary to ensure respect for human rights, so it is important to consider the possibility of solving problems related to the implementation of the principles of equality and competitiveness through the introduction of the institution of private detective in Ukraine.

The purpose of the paper is to examine the legal nature of the principles of equality and competitiveness in criminal proceedings, their interrelation, implementation problems, as well as the possibility of solving problems of implementation of these principles by introducing the institution of private detective in Ukraine.

Results. Authors made an analysis of legislation, doctrine and international practice. It proved the importance of implementation of the institute of private detective. However, current Draft Law are not perfect and complete and cannot provide the improvement of realization of principles of equality and competitiveness in criminal proceedings.

Conclusion. The position of Ukrainian criminal procedure law on compliance with principles of equality and competitiveness is not complete, as the defense has fewer opportunities to gather evidence than the prosecution represented by public authorities. To improve the situation with the principles of equality and competition, it is recommended to consider the introduction of the private detective institute in Ukraine. To do this, it is necessary to provide proper legislation in order for this institution to improve the situation in compliance with these principles.

Keywords: equality, competitiveness, criminal process, private detective, principles of criminal process, pre-trial investigation